

فرآیند تعیین حداقل دستمزد و سطوح مزدی و پیامدهای آن در سال ۱۴۰۴

محمد باقر قالیباف: «دو اقدام ارزشمند دولت با راهبری ریاست محترم جمهور در ماه پایانی سال که با حمایت و همکاری کامل مجلس محقق شد، عبارت‌اند از عملیاتی کردن طرح کالابریک با شیوه اجرایی مطلوب و منظم و افزایش ۴۵ درصدی حداقل دستمزد کارگران. حفظ قدرت خرید در رأس اهداف سران قوا و اساس وفاق ملی به نفع مردم است.»

مسعود پزشکیان، در تاریخ ۲۷ خرداد ۱۴۰۳ درباره افزایش حقوق کارگران: «حقوق باید متناسب با تورم رشد کند. نمی‌شود تورم ۵۰ درصد باشد، اما حقوق ۲۰ درصد اضافه شود. باید کار و روندی را پیش بگیریم تا حقوق و با تورم همسان باشد.»

آیا تعیین حداقل دستمزد تنها مبتنی بر چانه‌زنی میان کارگران و کارفرمایان است؟

تعیین حداقل دستمزد تنها مبتنی بر چانه‌زنی نیست و توافق بر سر آن به سادگی حاصل نمی‌شود. در سال ۱۴۰۴، توافق به این دلیل حاصل شد که هر سه گروه دولت، کارگران و کارفرمایان بر پیچیدگی مسئله اعتراف کردند.

کسری بودجه با توجه به قشر عظیم کارگری که در قالب‌های مختلف برای دولت کار می‌کنند؛ و ۳۰٪ حفظ قدرت رقابت واحدهای صنعتی. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در فرآیند تصمیم‌گیری باید بتواند بین این نیروها موازنه ایجاد کند و دلیل طولانی شدن گفت‌وگوها در شورای عالی کار نیز همین سه جانبه‌گرایی و تلاش برای دست‌یابی به یک توافق مورد اجماع است. همان‌طور که در عکس زیر مشاهده می‌شود در تعیین حداقل مزد باید عوامل مشخصی مورد بررسی قرار گیرد.

فاصله اسفند ۱۴۰۲ تا ۱۴۰۳ حدود ۵٫۵ میلیون تومان افزایش یافته است. نمایندگان کارفرمایی با ملاحظه حفظ قدرت رقابت بنگاه‌های تولیدی و در عین حال، حفظ نیروی کار خود وارد مذاکره می‌شوند. همچنین، نگاهی به این موضوع دارند که در این تصمیم سالانه، برای سایر سطوح مزدی هم تصمیم‌گیری می‌شود. از طرف دولت نیز چند استراتژی تعقیب می‌شود: ایجاد موازنه بین افزایش حقوق کارمندان و افزایش حقوق کارگران برای اجتناب از تبعیض‌های رو به افزایش بین اقشار مختلف نیروی کار؛ جلوگیری از افزایش

مطابق قانون، ترکیب شورای عالی کار متشکل از سه رکن است: نمایندگان کارگری، نمایندگان کارفرمایی و نمایندگان دولت. همچنین، حداقل دستمزد سالانه نه بر اساس یک فرمول و نه بر اساس خواست یکی از طرف‌ها تعیین می‌شود. منطق تصمیم‌گیری در شورای عالی کار، مطابق قانون و مطابق رویه‌های بین‌المللی بر اساس چانه‌زنی تعیین می‌شود. نمایندگان کارگری با این استراتژی وارد مذاکره می‌شوند که حداقل دستمزد لااقل به اندازه هزینه زندگی یا همان هزینه سبد معیشت کارگری افزایش پیدا کند که در

عوامل مؤثر بر تعیین حداقل دستمزد و پیچیدگی‌های آن

توافق میان دولت، کارگر و کارفرما بر سر تعیین حداقل دستمزد چگونه حاصل شد؟

کارفرمایی و دستگاه‌های دولتی ذریب‌تشکیل شدند که در نهایت در آخرین جلسه در مورخ ۱۴۰۳/۱۲/۲۵ پس از حدود ۸ ساعت مذاکرات فشرده (که تا حدود ۱:۳۰ بامداد ادامه یافت) و با تسهیل‌گری نمایندگان دولت در مذاکرات سه‌جانبه، نمایندگان تشکل‌های کارگری و کارفرمایی عضو شورای عالی کار بر سر حداقل دستمزد سال ۱۴۰۴ به توافق دست یافتند.

شد و مورد تأیید نمایندگان دولت، تشکل‌های عالی کارگری و کارفرمایی قرار گرفت. همچنین، نشست‌هایی با نمایندگان سازمان بین‌المللی کار برگزار شد که در این نشست‌ها بر مراقبت از بنگاه‌ها و کسب و کارها و حفظ فرصت‌های شغلی تأکید شد. جلسات شورای عالی کار از دی‌ماه ۱۴۰۳ با محوریت بررسی موضوع حداقل مزد با حضور نمایندگان کارگری،

در سال ۱۴۰۳ کمیته مزد شورای عالی کار با رعایت اصل سه‌جانبه‌گرایی و با حضور نمایندگان کانون‌های عالی کارگری و کارفرمایی، وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت امور اقتصادی و دارایی، و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی نسبت به بررسی و تعیین منصفانه سبد معیشت خانوار کارگری اقدام نمود. در نتیجه برگزاری بیش از ۱۳۰ نفر ساعت / جلسه سبد معیشت خانوار کارگری تعیین

برای تعیین مزد در سال ۱۴۰۴ اقدامات زیر صورت گرفت:

فراخوان از صاحب نظران و علاقه‌مندان

طی فراخوان از صاحب نظران و علاقه‌مندان به موضوع دستمزد، ۳۵۲ بازخورد دریافت شد که ۲۰ مورد از آن‌ها حاوی ایده مبسوط بود. مهمترین محورهای مورد اشاره عبارت از: «افزایش دستمزد متناسب با نرخ تورم و بالاتر از آن»، «افزایش دستمزد متناسب با سبد معیشت خانوار»، «افزایش چندباره دستمزد در طول یک سال»، «تعیین دستمزد صنفی» و «تعیین دستمزد منطقه‌ای» بود.

برگزاری نشست از آذرماه با گروهی از کارشناسان داخلی و بین‌المللی

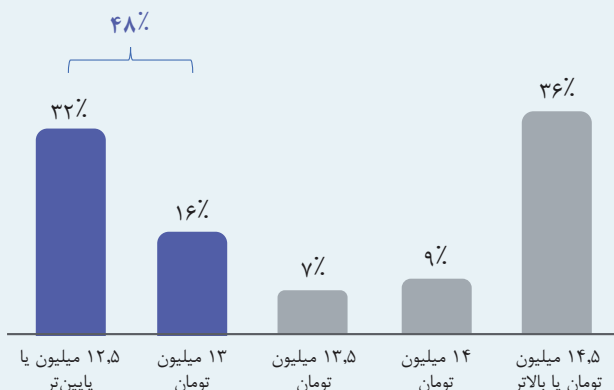
از آذرماه سال ۱۴۰۳ نشست‌های تخصصی به ابتکار معاونت روابط کار و موسسه کار و تأمین اجتماعی با هدف بررسی ابعاد مختلف موضوع حداقل دستمزد برگزار شد. در نشست‌های تخصصی مذکور، نمایندگان تشکل‌های کارگری و کارفرمایی، اساتید دانشگاه، اقتصاددانان، نمایندگی ایران در سازمان بین‌المللی کار و فعالان حوزه کار به واکاوی ابعاد مختلف موضوع حداقل دستمزد پرداختند.

نظرسنجی از بیش از ۴۲۰۰ کارگر و کارفرما

نظرسنجی از بیش از ۴۲۰۰ نفر کارگر و کارفرما انجام شد، نشان داد که ۶۶ درصد کارفرمایان انتظار دارند حداقل دستمزد برای سال آینده به اندازه تورم و یا بیشتر از آن افزایش یابد و ۳۴ درصد مابقی پذیرای افزایش دستمزد به اندازه ای کمتر از تورم هستند.

۴۸٪ شاغلین برای سال آینده، انتظار حداقل حقوق ۱۳ میلیون تومان یا کمتر دارند
(اعمال تورم رسمی به حداقل حقوق سال جاری، حدوداً عدد ۱۳ میلیون تومان را به دست می‌دهد)

انتظار شاغلین از حداقل حقوق سال آینده
(% از کل مشارکت‌کنندگان)

۶۶٪ کارفرمایان انتظار دارند که حداقل دستمزد برای سال آینده، بیشتر از یا مساوی با تورم رشد کند

انتظار کارفرمایان از رابطه حداقل حقوق سال آینده با تورم
(% از کل مشارکت‌کنندگان)

پیچیدگی‌های تعیین حداقل دستمزد

۱ معیارهای قانونی تعیین حداقل دستمزد

به موجب ماده ۴۱ قانون کار، شورای عالی کار موظف است میزان حداقل دستمزد کارگران را هر ساله تعیین نماید. قانون‌گذار برای تعیین حداقل دستمزد کارگران سه معیار را مشخص کرده است: ۱. تورم: اعلام حداقل دستمزد کارگران با توجه به تورم اعلامی مراجع رسمی؛ ۲. هزینه زندگی: تعیین حداقل دستمزد به نحوی که زندگی یک خانواده متوسط تأمین شود؛ و ۳. بعد خانوار: در نظر گرفتن تعداد متوسط خانوار حسب اعلام مراجع رسمی.

۲ منطق محاسبه هزینه زندگی

مطابق بند (۱) ماده ۴۱ قانون کار، قانون‌گذار تصریح کرده است حداقل دستمزد باید طوری تعیین شود که هزینه زندگی یک خانواده با بعد خانوار متوسط تأمین شود. برای این منظور هر ساله کمیته دستمزد شورای عالی کار، به عنوان بازوی مشورتی شورا، سبد معیشت را متناسب با اقتضائات زندگی کارگری تعیین و هزینه تأمین آن را محاسبه می‌کند. برای این منظور کالاها به دو طبقه خوراکی و غیرخوراکی طبقه‌بندی می‌شود. بر اساس اعلام مراجع رسمی (وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی) سبد کالایی که می‌تواند کالری مورد نیاز بدن را تأمین کند مشخص می‌شود. هزینه این سبد کالایی بر اساس قیمت‌های اعلامی مرکز آمار ایران محاسبه می‌شود. بر اساس نسبت مخارج خوراکی به مخارج غیرخوراکی، هزینه کل سبد معیشت کارگری برآورد می‌شود.

۳ هزینه زندگی در سال ۱۴۰۳

با توجه به متوسط قیمت اقلام خوراکی اعلامی از سوی مرکز آمار ایران در دی ماه سال ۱۴۰۳ هزینه اقلام خوراکی مقرون به صرفه یک خانوار شهری با بعد خانوار ۳/۳ نفر معادل ۹۱،۱۸۸،۰۷۶ ریال (هز نفر ۳۲،۰۷۵،۶۳۲ ریال در ماه یا ۹۲ هزار تومان روزانه) برآورد شد. هزینه اقلام غیرخوراکی که شامل پوشاک و کفش، مسکن، آب، برق و سایر سوخت‌ها، لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه، بهداشت و درمان، حمل و نقل، ارتباطات، تفریح و امور فرهنگی، تحصیل، رستوران و هتل، کالا و خدمات متفرقه است، با توجه به ضرایب اهمیت اقلام خوراکی و غیر خوراکی در سبد هزینه خانوار کارگری مندرج در گزارش «شاخص قیمت مصرف‌کننده کل کشور بر اساس دهک‌های هزینه‌ای دی ماه ۱۴۰۳» معادل ۱۴۳،۲۲۸،۵۷۲ ریال و سبد هزینه خانوار کارگری در مجموع ۲۳۴،۴۱۶،۶۴۹ ریال تعیین گردید.

۴ شکاف حداقل دستمزد و هزینه زندگی

با وجود تصریح قانون مبنی بر تعیین حداقل دستمزد بر مبنای هزینه زندگی یک خانوار با بعد متوسط، همواره «حداقل دستمزد» و «حداقل دریافتی» کارگران کمتر از هزینه تأمین

سبد معیشت کارگری بوده است. از سال ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲ نسبت حداقل دستمزد و حداقل دریافتی کارگران به هزینه معیشت به ترتیب ۴۱،۳٪ و ۶۱٪ بوده است. دلالت واضح این امر این است که حدود ۲،۵ میلیون نفر از کارگران که حداقل‌بگیر هستند با دستمزد دریافتی خود تنها توان تأمین دو سوم سبد معیشتی خود را دارند. از این رو، نمایندگان تشکل‌های کارگری انتظار دارند شکاف حداقل دستمزد و هزینه معیشت مطابق قانون در یک بازه چند ساله پر شود.

۵ پدیده شاغلان فقیر

گزارش اسفند ماه مرکز پژوهش‌های مجلس نکات مهمی را در ارتباط با حداقل دستمزد و فقر گزارش می‌کند. نخست اینکه حداقل دستمزد نه تنها هزینه معیشت را پوشش نمی‌دهد بلکه در دو سال اخیر خط فقر مطلق را هم پوشش نمی‌دهد. دوم اینکه در سال‌های قبل از ۱۳۹۷ شاغل بودن یا نبودن سرپرست خانوار اثر معناداری در توضیح فقر خانوار داشت، اما از این سال به بعد با پدیده شاغلان فقیر بیشتر مواجه شده‌ایم و شاغل بودن سرپرست خانوار نمی‌تواند توضیح‌دهنده خوبی برای فقیر نبودن خانوار باشد.

۶ رشد ضریب حقوق و مزایای کارکنان دولت

دولت در لایحه بودجه سال ۱۴۰۴، ضریب حقوق کارکنان را ۲۰ درصد افزایش داده است. با این حال، حداقل حکم کارکنان را از ۱۰ میلیون تومان به ۱۳ میلیون تومان افزایش داده است (رشد ۳۰ درصدی). علاوه بر این، مزایای قابل توجهی، وری حداقل حکم و حداقل دریافتی، برای کارکنان دولت در نظر گرفته می‌شود. هزینه‌های فصل جبران خدمات کارکنان دولت در سال‌های گذشته به مراتب بیش از ضریب حقوق افزایش یافته است. در فاصله سال‌های ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۲، ضریب حقوق کارکنان دولت در مجموع ۱۲۳،۹ درصد افزایش یافته است در حالی که این رقم برای فصل جبران خدمات کارکنان دولت ۴۵ درصد بوده است. در سال ۱۴۰۲ این دورقم به ترتیب ۲۰ و ۳۵ درصد بوده است. این تفاوت فاحش، که بخشی از آن ناشی از افزایش تعداد کارکنان دولت است، نشان می‌دهد که در دستگاه‌های اجرایی دولتی جبران خدمات کارکنان از طرق متنوع دیگری نیز انجام می‌شود.

۷ اثر تورم بر رشد حداقل دستمزد

مرور مطالعات تجربی در زمینه ارتباط دستمزد و تورم نشان می‌دهد که همواره دستمزد دنباله‌روی تورم بوده است. رشد سطح عمومی قیمت‌ها اثر علی بر رشد حداقل دستمزد دارد ولی رشد حداقل دستمزد اثر معناداری بر تورم ندارد. یک دلیل این موضوع این است که دستمزد هر سال بر اساس تورم سال گذشته تعیین می‌شود و بالاخص در سال‌های اخیر جز در سال ۱۴۰۱ رشد آن کمتر از تورم بوده است. مطالعات اخیر که در زمینه «تجزیه تورم» انجام شده نشان می‌دهد با فاصله بیشترین سهم را افزایش نرخ ارز داشته است و دستمزد سهم اندک و بعضاً بی معنایی در تغییرات تورم دارد.

۸ نقش پایین بودن دستمزد در ترک شغل

بر اساس گزارش «بررسی طول مدت بیکاری، علل ترک شغل و ماندگاری در بازار کار» که در مرکز آمار و اطلاعات راهبردی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی منتشر می‌شود، طی دوره مورد بررسی بیش از ۵۰ درصد از بیکاران را بیکاران قبلاً شاغل تشکیل می‌دهد. یکی از مهم‌ترین عوامل ترک شغل بیکارانی که قبلاً شاغل بوده‌اند، پایین بودن درآمد است. نکته مهم این است که سهم عامل پایین بودن درآمد در ترک شغل، در طول سال‌های اخیر رو به افزایش بوده است. این موضوع نشان دهنده پایین بودن سطح دستمزدها و عدم تناسب آن با مخارج زندگی است.

۹ کمبود عرضه نیروی کار به واحدهای صنعتی

بر اساس ارزیابی خانه کارگر، با وجود کارگران مهاجر افغانستانی، تقاضای نیروی کار در واحدهای صنعتی بیش از عرضه نیروی کار است. حسب ارزیابی‌های نهاد مذکور بیش از یک میلیون فرصت شغلی وجود دارد که نیروی کار حاضر به عرضه نیروی کار در دستمزدهای رایج بازار نیستند. این روند با گزارش‌های طرح آمارگیری نیروی کار مبنی بر سهم معنادار مشاغل غیررسمی سازگار است و نکته ظریف داستان این است که کم بودن دستمزدهای پرداختی به نیروی کار توضیح دهنده خوبی برای افزایش شاغلان و مشاغل غیررسمی است.

۱۰ هدف‌گذاری اصلاحات حداقل دستمزد

وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی این هدف را تعقیب می‌کند که جلوی روندهای پیش گفته را گرفته، دستمزد واقعی را به تدریج و طی چند سال افزایش دهد تا مطابق ماده ۴۱ قانون کار حداقل دستمزد نه تنها شاغلان را از فقر برهاند بلکه برای آن‌ها امکان تأمین هزینه‌های سبد معیشت کارگری را فراهم نماید.

تصمیم دستمزدی برای سال ۱۴۰۴

ردیف	عنوان	سال ۱۴۰۳ (ریال)	سال ۱۴۰۴ (ریال)	میزان افزایش (درصد)	میزان افزایش (ریال)
۱	حداقل دستمزد ماهانه	۷۱,۶۶۱,۸۴۰	۱۰۳,۹۰۹,۶۸۰	۴۵	۳۲,۲۴۷,۸۴۰
۲	حق اولاد (هر فرزند)	۷,۱۶۶,۱۸۴	۱۰,۳۹۰,۹۶۸	۴۵	۳,۲۲۴,۷۸۴
۳	پایه سنواتی	۲,۱۰۰,۰۰۰	۲,۸۲۰,۰۰۰	۳۴٫۳	۷۲۰,۰۰۰
۴	حق تأهل	۵,۰۰۰,۰۰۰	۵,۰۰۰,۰۰۰	۰	۰
۵	حق مسکن	۹,۰۰۰,۰۰۰	۹,۰۰۰,۰۰۰	۰	۰
۶	کمک هزینه اقلام مصرفی (بن)	۱۴,۰۰۰,۰۰۰	۲۲,۰۰۰,۰۰۰	۵۷٫۱	۸,۰۰۰,۰۰۰
۷	حداقل دریافتی (دو فرزند)	۱۱۶,۰۹۴,۲۰۸	۱۶۳,۵۱۱,۶۰۲	۴۰٫۸	۴۷,۴۱۷,۴۰۸

شورای عالی کار در سال جاری مصوب نمود حداقل دستمزد ۴۵ درصد افزایش پیدا کند. حداقل دریافتی کارگری متأهل با دو فرزند، ۴۰٫۸ درصد رشد کرده است. با این حال، نسبت به تورم ۱۲ ماهه منتهی به بهمن ماه ۱۴۰۳ اعلامی مرکز آمار ایران که معادل ۳۲ درصد اعلام شده است، این تصمیم یک گام در جهت تقویت دستمزد واقعی نیروی کار حداقل بگیر است که حدوداً ۱۵ درصد از کم درآمدترین اقشار نیروی کار را شامل می‌شود و می‌تواند نقش مهمی در خروج از فقر شاغلان و تقویت تقاضای مؤثر داشته باشد.

افزایش دستمزد سایر سطوح مزدی: شورای عالی کار در سال جاری تصمیم به حفظ قدرت خرید دستمزد نیروی کار در سایر سطوح مزدی گرفت. ۸۵ درصد نیروی کار، دستمزدی بالاتر از حداقل دستمزد می‌گیرند. دستمزد این گروه از نیروی کار معادل تورم سال ۱۴۰۳، یعنی ۳۲ درصد،

افزایش پیدا کرد. این تصمیم ضمن حفظ قدرت خرید نیروی کار، کمک می‌کند تقاضای مؤثر پیش روی بنگاه‌ها است برای فروش محصول ایشان. در مقایسه با سال ۱۴۰۳ افت نکند و در واقع تضمینی است برای فروش محصول ایشان.

پیامدهای افزایش ۴۵ درصدی حداقل مزد

حداقل دریافتی کارگران به حداقل دریافتی کارکنان دولت نزدیک خواهد شد

بر حسب قانون بودجه سال ۱۴۰۴ حداقل حکم کارکنان دولت از ۱۰ میلیون تومان به ۱۳ میلیون تومان افزایش یافت. با احتساب سایر مزایایی که به کارمندان دولت در طول سال تعلق می‌گیرد، حداقل دریافتی کارمندان متأهل دولت با یک فرزند در سال ۱۴۰۴ بالغ بر ۱۷ میلیون ۷۸۴ هزار تومان می‌شود. حسب تصمیم شورای عالی کار حداقل حقوق کارگران از هفت میلیون و ۱۶۶ هزار تومان به ۱۰ میلیون و ۳۹۱ هزار تومان افزایش یافت. با احتساب سایر مزایایی که کارگران در طول سال دریافت می‌کنند، حداقل دریافتی کارگران متأهل با یک فرزند بالغ بر ۱۶ میلیون و ۹۱۰ هزار تومان می‌شود.

مستمری بازنشستگان در سال ۱۴۰۴ بیش از سال‌های گذشته افزایش خواهد یافت

میزان مستمری پرداختی به بازنشستگان در هر سال متناسب با توزیع مزدها در همان سال است. مستمری بازنشستگان در سال ۱۴۰۴ بیشتر از سال‌های ۱۴۰۳ و ۱۴۰۲ افزایش خواهد یافت. حسب داده‌های سازمان تأمین اجتماعی حدود ۲۷ درصد مستمری بگیران به اندازه حداقل مزد و یا کمتر از آن دریافتی دارند. نظریه افزایش ۴۵ درصد حداقل مزد، مستمری این گروه از بازنشستگان بیش از تورم افزایش پیدا می‌کند و قدرت خرید آن‌ها بهبود پیدا می‌کند.

از خروج نیروی کار از بخش رسمی به بخش غیررسمی جلوگیری خواهد کرد

حسب گزارش طرح آمارگیری نیروی کار بالغ بر ۵۵ درصد نیروی کار غیررسمی هستند و تحت پوشش تأمین اجتماعی نیستند و از مزایای رسمی بودن برخوردار نمی‌شوند. بر اساس گزارش «بررسی طول مدت بیکاری، علل ترک شغل و ماندگاری در بازار کار» که در مرکز آمار و اطلاعات راهبردی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی تهیه می‌شود، بیش از ۵۰ درصد از بیکاران را بیکاران قبلاً شاغل تشکیل می‌دهد. یکی از مهمترین عوامل ترک شغل بیکارانی که قبلاً شاغل بوده‌اند، پایین بودن درآمد است و سهم این عامل در ترک شغل، در طول سال‌های اخیر رو به افزایش بوده است. با تصمیم سال جاری شورای عالی کار انتظار می‌رود نیروی کار به فعالیت در بخش رسمی مبادرت ورزد.

این میزان از افزایش با منافع کارفرمایان نیز کاملاً سازگار است

تصمیم شورای عالی کار با جلب نظر کارفرمایان اتخاذ شد. اگرچه از یک سو افزایش مزد هزینه جبران خدمات را برای واحدهای کارفرمایی افزایش می‌دهد، اما از سوی دیگر، برای حفظ انگیزه کارکنان و تأمین نیروی کار لازم برای فعالیت‌های اقتصادی افزایش مزدها حداقل به اندازه تورم سال قبل یک ضرورت بود. ضمن اینکه با این تصمیم سهم دستمزد در هزینه تمام شده بنگاه تقریباً ثابت باقی می‌ماند.

سه جانبه‌گرایی (توافق کارگران، کارفرمایان و دولت) کلید حل بسیاری از مسائل ایران است.